

УДК 006

А. А. Соляник,
д. пед. н., професор,
проректор з наукової роботи
Харківської державної академії культури

СТАНДАРТ ЗА ПРОФЕСІЄЮ «БІБЛІОТЕКАР» ЯК ІНСТРУМЕНТ КАДРОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Описано процес розробки дорожньої карти створення проєкту стандарту за професією «Бібліотекар», яка передбачає вісім основних етапів реалізації цього завдання. Означено пропозиції учасників засідання робочої групи з розроблення проєкту професійного стандарту «Бібліотекар» та представлено результати визначення важливості трудових функцій фокус-групами.

Ключові слова: професійний стандарт, компетентності, професія бібліотекар, трудові функції, трудові дії.

The process of developing a road map for the creation of a standard project for the profession «Librarian» is described, which involves eight main stages of the implementation of this task. The proposals of the participants of the meeting of the working group on the development of the professional standard project «Librarian» were identified, and the results of determining the importance of labor functions by focus groups were presented.

Key words: professional standard, competences, librarian profession, labor functions, labor actions.

Із затвердженням у 2011 р. в Україні Національної рамки кваліфікацій розпочався процес розбудови інноваційних інструментів регулювання системи професійних кваліфікацій відповідно до потреб ринку праці та можливостей системи вищої освіти. Цей процес виявився занадто тривалим і лише у 2023 р. відповідно до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування національної системи кваліфікацій» Кодекс законів про працю України був доповнений статтею 4² «Професійні стандарти», де було зазначено, що «Професійний стандарт – це

затверджені в установленому порядку вимоги до компетентностей працівників, що слугують основою для формування професійних кваліфікацій» [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#n1699>]. Законом унормовано, що порядок розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів затверджується Кабінетом Міністрів України за поданням Національного агентства кваліфікацій. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення, введення в дію та перегляду професійних стандартів» від 31.05.20217 р. № 373 було затверджено відповідний Порядок, який встановлює загальні вимоги до процедури розроблення, публічного громадського обговорення, затвердження, введення в дію, перегляду та внесення змін до професійних стандартів [<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2017-%D0%BF#Text>]. У 2023 р. Національним агентством кваліфікацій було затверджено та розміщено на своєму офіційному сайті «Методичні рекомендації щодо розроблення професійних стандартів» [<https://nqa.gov.ua/news/metodicni-rekomendacii-sodo-rozroblenna-profesijnih-standartiv/>], що суттєво прискорило та полегшило процес створення цього типу нормативних документів, зокрема і в галузі культури.

Наказом Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти №14 від 26 лютого 2024 р. було створено робочу групу з розроблення проєкту професійного стандарту за професією «Бібліотекар» та затверджено її персональний склад. З 23 осіб, що увійшли до складу робочої групи, 14 (61%) осіб представляють провідні бібліотеки України (директори та заступники директорів з наукової роботи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Одеської національної наукової бібліотеки, Національної бібліотеки України для дітей, Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського, Національної історичної бібліотеки України, Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, Публічної бібліотеки для дорослих ім. Л. Українки); 4 (17%) особи представляли викладачів фахових дисциплін закладів вищої та передвищої освіти (Харківська державна академія культури, фахові коледжі культури і мистецтв Гадяча, Миколаєва, Харкова); 2 (9%) особи представляли Українську бібліотечну асоціацію та Професійну спілку працівників культури України; 3 (13%) особи було долучено від Управління соціокультурного розвитку Міністерства культури та інформаційної

політики України, від відділу бібліотечної справи департаменту мистецтв Державного агентства України з питань мистецтв та мистецької освіти. На першому засіданні робочої групи було обрано її голову – представника харківської бібліотекознавчої науково-освітньої школи, професорку Харківської державної академії культури Аллу Соляник та заступника голови – директорку Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка Наталю Петренко.

Відповідно до вимог «Методичних рекомендацій щодо розроблення професійних стандартів», схвалених рішенням Національного агентства кваліфікацій від 25.01.2023 р., робоча група розробила дорожню карту створення проєкту стандарту за професією «Бібліотекар», яка передбачала вісім основних етапів реалізації цього відповідального завдання. На першому етапі члени робочої групи шляхом колегіального обговорення визначили перелік типових трудових функцій, які виконують бібліотекарі в процесі своєї професійної діяльності. На основі узагальнення положень нормативно-правових актів, що визначають вимоги до змісту фахової діяльності, технологій виробництва та надання інформаційних послуг, номенклатури посадових завдань та обов'язків бібліотекаря-бібліографа в бібліотеках різних типів та видів, було сформовано перелік 7 трудових функцій. Цей перелік було уточнено на другому етапі розроблення професійного стандарту в процесі формування переліку трудових дій до кожної трудової функції. Результат узгодження членами робочої групи необхідного переліку проілюстровано в таблиці 1.

На третьому етапі розроблення професійного стандарту означений перелік трудових функцій та трудових дій було винесено на обговорення фахівців-практиків, які мали оцінити в балах важливість кожної трудової функції з метою формування остаточного варіанту їх переліку, внесення до нього необхідних змін та уточнень.

Організацію та узагальнення результатів опитування було доручено заступнику директора з наукової роботи Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого Наталії Розколупі. В опитуванні взяли участь 76 фокус-груп, до складу яких увійшли 682 фахівці бібліотек різних типів – від національних і державних – до обласних, публічних та закладів освіти. Віковий склад опитаних працівників бібліотек: до 35 років – 7,7%, від 35 до 45 років – 22%, від

45 до 60 років – 45,3%, від 60 років – 24,8%. За стажем роботи більшість опитаних представляла досвідчених фахівців: 64,4% мали стаж роботи понад 20 років, 24,6% – від 10 до 20 років трудового стажу, від 3 до 10 років – 10,8% опитаних.

Таблиця 1

**Пропозиції учасників засідання робочої групи
з розроблення проєкту професійного стандарту
«БІБЛІОТЕКАР» 23.04.2024**

ТРУДОВІ ФУНКЦІЇ	ТРУДОВІ ДІЇ
Комплектування бібліотечного фонду	Моделювання бібліотечного фонду
	Відбір документів та джерел документопостачання
	Придбання документів
Організація бібліотечного фонду	Приймання та облік документів
	Наукове та технічне опрацювання документів
	Розміщення та розстановка бібліотечного фонду/організація доступу до ресурсів
	Інвентаризація/перевірка фонду
	Аналіз використання фонду
	Списання документів / вилучення
Зберігання бібліотечного фонду	Консервація фонду /створення цифрових копій
	Санітарно-гігієнічна обробка фонду
	Реставрація та оправа документів
Аналітико-синтетичне опрацювання інформації	Формування каталогів, картотек, цифрових баз даних
	Анотування, реферування документів
	Створення бібліографічних продуктів
Обслуговування користувачів	Виробництво бібліотечних продуктів та надання послуг
	Бібліографічне обслуговування
	Інформаційно-аналітичне обслуговування
Соціокультурна робота	Організація соціокультурних заходів
	Організація заходів з особистісного розвитку / неформальної освіти
Бібліотечний маркетинг	Організація маркетингових досліджень
	Грантрайтинг, адвокація, фандрайзинг, соціальне партнерство
	Реклама
	Зв'язки з громадськістю

Науково-методична робота	Організація дослідної роботи
	Методична робота/професійний розвиток
	Видавнича діяльність
Бібліотечний менеджмент	Планування та звітність
	Організація роботи бібліотеки
	Облік роботи бібліотеки
	Охорона праці. Техніка безпеки
	Міжнародне співробітництво

За посадовим складом серед учасників фокус-груп 9,7% склали директори бібліотек, 2,9% – завідувачі бібліотек, 9,5% – заступники керівників бібліотек, 44% – завідувачі відділів та секторів, 10,6% – головні бібліотекарі, бібліографи та методисти, 4,4% – провідні бібліотекарі та бібліографи. Переважна представленість в складі фокус-груп досвідчених та високо кваліфікованих фахівців гарантувала високу якість та достовірність результатів опитування.

За допомогою «Шкали визначення важливості трудових функцій», яка передбачала оцінки від 1 до 9, учасники опитування оцінили кожен трудову функцію за частотою її використання та важливістю. Узагальнені результати опитування представлено у таблиці 2.

Таблиця 2

Результати визначення важливості трудова функцій фокус-групами

Трудові функції	Середній бал
Комплектування бібліотечного фонду	7
Організація бібліотечного фонду	8
Зберігання бібліотечного фонду	7
Аналітико-синтетичне опрацювання інформації	7
Обслуговування користувачів	9
Соціокультурна робота	7
Бібліотечний маркетинг	7
Науково-методична робота	6
Бібліотечний менеджмент	8

На четвертому та п'ятому етапах розроблення професійного стандарту відбувається визначення компетентностей та необхідних для оволодіння ними результатів навчання (знань, умінь/навичок, комунікації, відповідальності і автономії). Це найбільш трудомісткий процес, реалізацію якого було розподілено між представниками бібліотек-учасниць робочої групи, кожна з яких відповідала за розроблення однієї з дев'яти визначених компетентностей.

На шостому етапі головне завдання робочої групи – визначити перелік предметів і засобів праці, необхідних для виконання кожної трудової функції, а також розробити зміст та наповнення цифрового робочого місця сучасного бібліотекаря.

На сьомому етапі робоча група має провести опитування фахівців за професією за допомогою спеціально розробленої анкети, щоб погодити/спростувати чи доповнити інформацію, підготовлену робочою групою щодо визначених компетентностей та результатів навчання (знання, уміння/навички, комунікація, відповідальність і автономія), необхідні для оволодіння відповідною компетентністю та предметів і засобів праці, необхідних для виконання трудових функцій.

На восьмому етапі робоча група має узагальнити результати анкетування фахівців-практиків та більшістю голосів схвалити остаточну редакцію переліку компетентностей, знань, умінь/навичок, комунікації, відповідальності і автономії, предметів і засобів праці, необхідних для виконання відповідної трудової функції, що й буде основою майбутнього професійного стандарту.

На завершальному етапі розроблення професійного стандарту його проєкт має бути оформлений відповідно до вимог, схвалений на засіданні робочої групи та розміщений на сайті розробника для публічного громадського обговорення, яке має тривати не менше одного місяця. Після завершення публічного громадського обговорення обов'язок робочої групи – оформити довідку про висловлені пропозиції/зауваження або коментарі стейкхолдерів (роботодавців, профільних закладів освіти, центральних органів виконавчої влади тощо) до проєкту професійного стандарту, прийняти колегіальне рішення щодо доцільності їх врахування. У разі неврахування певних пропозицій або зауважень в протоколі засідання робочої групи зазначається обґрунтування причин неврахування. Результати узгодження пропозицій/зауважень фіксуються робочою групою в довідці, яка оприлюднюється на офіційному вебсайті розробника

проекту професійного стандарту. Остаточний варіант проекту професійного стандарту надсилається на погодження до репрезентативних всеукраїнських об'єднань професійних спілок на галузевому рівні та після отримання документів про погодження затверджується розробником. Демократичність та прозорість процедури розроблення та узгодження стандарту – це гарантія його якості та дієвості.